

Kształtowanie postawy etycznej fizjoterapeuty

Shaping ethical attitude of physiotherapist

Rusin Magdalena¹, Kiebzak Wojciech², Kiljański Marek^{2,3}, Dwornik Michał⁴, Śliwiński Zbigniew²,

¹ Wydział Nauk o Zdrowiu Akademii Techniczno Humanistycznej w Bielsku Białej

² Wydział Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach

³ Wyższa Szkoła Informatyki i Umiejętności w Łodzi

⁴ Zakład Rehabilitacji, Oddział Fizjoterapii, II Wydział Lekarski, Warszawski Uniwersytet Medyczny

Streszczenie

Powszechne zasady i postawy etyczne funkcjonujące we współczesnej medycynie są tematem wielu dysput społecznych, w których, oprócz etyków, filozofów, lekarzy, biorą udział także fizjoterapeuci. Każdy z nich przedstawia swój punkt widzenia, który wielokrotnie jest zbieżny. Zarysowujące się różnice stanowisk dotyczą w pewnym stopniu konsekwencji zastosowania zasad deontologii w konkretnych sytuacjach zawodowych.

Kształtowanie postaw w procesie edukacji akademickiej jest zadaniem trudnym

i długotrwałym. Na dalsze formowanie postawy etycznej absolwenta fizjoterapii duży wpływ ma rodzaj wykonywanej pracy. Choć fizjoterapeuta rozpoczynający pracę zawodową posiada ukształtowaną postawę, będzie ona nadal podlegała pozytywnym lub negatywnym modyfikacjom środowiska. W społeczności fizjoterapeutów pożądaną postawą powinna być postawa etyczna, która charakteryzuje się trwałością i stanowi jeden ze składników ludzkiej osobowości, ludzkiego usposobienia.

Celem niniejszego opracowania jest zwrócenie uwagi na czynniki kształtujące postawę etyczną zarówno studenta fizjoterapeuty, jak i dyplomowanego fizjoterapeuty. Postawa ta, łącząca komponent emocjonalny, behawioralny i oceniający, powinna być zrównoważona i pełna społecznej dyscypliny, społecznej użyteczności, społecznego zaangażowania, społecznej otwartości, tolerancji, poszanowania godności, szacunku dla życia i zdrowia. Jej wypracowane wzorce to zachowania opiekuńcze, pełne odpowiedzialności, współodczuwania, poszanowania własności, z umiejętnością przekazywania rzetelnej informacji i z umiejętnością pracy zespołowej. Wynikiem takiej postawy ma być optymalizacja efektów postępowania leczniczego oraz budowanie prestiżu zawodu fizjoterapeuty.

Słowa kluczowe:

fizjoterapia, postawa etyczna, edukacja humanistyczna.

Summary

Common behavioural and ethical patterns existing in modern medicine are subject to many social debates in which physiotherapist, alongside ethicists, philosophers and doctors, have their say. All of them express their points of view, which more often than not, coincide. The differences in opinions constitute the consequences of applying deontology in certain professional cases. Forming behavioural patterns in the process of academic studies is a hard and long-lasting task. Further development of ethical attitudes of a physiotherapist will be influenced by work. Even though physiotherapists embark upon their professional paths with already formed attitudes, these will be prone to further changes, both negative and positive, depending on the environment.

Key words:

physiotherapy, ethical stance, humanistic education

Wstęp

Współczesna medycyna stawia równie wysokie wymagania lekarzom, pielęgniarcom, ale także fizjoterapeutom, którzy mają wpływ na stan zdrowia i los poszczególnych ludzi. Zawód fizjoterapeuty w tym ujęciu, jest szczególnym zawodem zaufania społecznego. Charakterystyczne dla pracy fizjoterapeuty jest współdziałanie z człowiekiem i dla człowieka. De-

ontologia fizjoterapii, w wypełnianiu obowiązków zawodowych, podkreśla konieczność przestrzegania zasad i norm moralnych, które są sformułowane w Kodeksie Etycznym Fizjoterapeuty Rzeczypospolitej Polskiej (1).

Młody człowiek wybierając tą profesję powinien kierować się nie tylko wyborem typu instrumentalnego, technicznego czy ekonomicznego, ale przede wszystkim wyborem typu

moralnego. W efekcie takiego wyboru, poprzez naukę i obcowanie z człowiekiem chorym, będzie mógł we właściwy sposób kształtować postawę ideową, światopoglądową i moralną. Jednak proces kształtowania postaw może przebiegać w sposób pozytywny lub negatywny.

W kształtowaniu społeczności studentów fizjoterapii i fizjoterapeutów należy zrobić wszystko, aby proces ten przebiegał w sposób pozytywny.

Pojęcie postawy

Pojęcie postawy zostało uznane w latach 30 przez Allporta (2) za charakterystyczne i niezbędne w naukach społecznych (3) Zainteresowanie tą tematyką wynika z przeświadczenia, że pomiędzy postawą, a zachowaniem istnieje silny związek, warunkujący o jakości i efektywności wykonywanych obowiązków zawodowych, społecznych (4).

W literaturze współczesnej najczęściej wymienia się różne definicje tego terminu. Jedna z nich przedstawia postawę jako sumaryczną ocenę/wartościowanie danego obiektu (3,5) Kolejna, wyjaśnia, że postawa to zakodowane w pamięci uczucia dotyczące określonych osób, obiektów, wydarzeń i idei (6), jeszcze inna definicja wyjaśnia, że postawa to organizacja procesów myślowych (7, 8, 9, 10). Podsiad twierdzi, że postawa to względnie stałe wykształcone w toku indywidualnego życia i społecznego rozwoju człowieka jego ustosunkowanie się do określonego przedmiotu, rzeczy, osoby, sytuacji. Ustosunkowanie to wyraża się w gotowości do specyficznych lub stereotypowych pozytywnych lub negatywnych sposobów reagowania na określone bodźce w określonych sytuacjach (11).

Postawa etyczna

Postawa etyczna, to postawa, którą cechuje pewna prawidłowość tzn., jest obwarowana sankcjami, przekazywana z pokolenia na pokolenie, internalizowana, a jej zmienność jest zbieżna ze zmiennością społeczeństwa, czy kultury. Taką postawę wyznacza zazwyczaj dynamiczny układ trzech elementów; behawioralnego, emocjonalnego i intelektualnego” (11).

Postawa etyczna fizjoterapeuty, to jego stosunek do pacjenta i zespołu terapeutycznego. Charakteryzuje się niezmiennością, jest składnikiem jego osobowości i wpływa na jego usposobienie (12). Pawica podkreśla, że tworzenie teoretycznych typów postaw moralnych jest niewątpliwie zabiegiem, w którym dojść musi do idealizacji założeń etycznych i sytuacji empirycznych (13). Ten zespół zachowań fizjoterapeuty w stosunku do pacjenta, zostaje ukształtowany w procesie

zaspokajania potrzeb, modulowanych specyficznymi warunkami społecznymi.

Kształtowanie postawy etycznej fizjoterapeutów powinno zostać zapoczątkowane w trakcie procesu dydaktycznego podczas studiów. Należy podkreślić, że głównym przesłaniem zawodów medycznych jest udzielanie pomocy drugiemu człowiekowi poprzez wykorzystanie zdobytej wiedzy i umiejętności. Fizjoterapeuta uczy się tego, poprzez naśladownictwo nauczycieli akademickich, którzy przekazują wiedzę i uczą jej praktycznego wykorzystania. Osoby te powinien charakteryzować wielki intelekt oraz prawdość, kultura osobista, sprawiedliwość i wyróżniająca się wrażliwość moralna. Wykładowcy powinni kształtować właściwą hierarchię wartości, postawy i poglądy młodych ludzi otwartych na naukę. Powinni być zatem świadomi ogromnego wpływu na atmosferę i relację pomiędzy mistrzem, a uczniem w procesie dydaktycznym (14, 15). Kształcenie akademickie, koncentruje się na przekazywaniu wiedzy i umiejętności, a w efekcie osiągnięcie rozwoju poznawczego i osobowego studentów, przygotowanie absolwentów do potrzeb rynku, przygotowanie do bycia aktywnymi obywatelami w demokratycznym społeczeństwie. Skutkiem tego procesu ma być dynamiczny rozwój gospodarki opartej na transferze wiedzy do zastosowań praktycznych oraz kształtowanie postaw przyszłych elit społecznych i profesjonalnych. Proces kształcenia akademickiego w tym ujęciu, charakteryzują trzy zasadnicze składowe: przekaz wiedzy, nauczanie umiejętności i kształtowanie postaw, czyli co absolwent powinien wiedzieć, co powinien potrafić wykonać i jaką postawę prezentować. Wymienione elementy stanowią ważne kryteria standardów akredytacyjnych, które służą do oceny poziomu nauczania na wyższej uczelni. Zarówno ocena procesu przekazu wiedzy oraz umiejętności nie sprawia wielu kłopotów. W przypadku kształtowania postaw akredytowanie i sprawdzanie uczelni, czy kształtuje właściwe postawy absolwentów jest trudna. Problem stanowi samo badanie postaw, które uwidaczniają się dużym przesunięciem wynikającym z różnych okoliczności życiowych i zawodowych.

Nasuwać się trzy pytania:

- Jak kształtować postawy?
- W jaki sposób kształtować postawy?
- W jaki sposób weryfikować, czy pożądane postawy zostały właściwie ukształtowane?

Jakie postawy kształtować?

Postawa fizjoterapeuty w stosunku do pacjenta stanowi jego subiektywne odniesienie się do niego. Opisuje ją postawa wobec życia, śmierci, zdrowia, osób z niepełnosprawnością

oraz wobec osób starszych. Postawy te, w tym postawy wobec wartości wynikają z procesów ludzkiej socjalizacji i odgrywają znaczące role w kształtowaniu relacji między fizjoterapeutą a pacjentem.

Postawa humanizmu – wyrażona sentencją, Terencjusza „człowiekiem jestem i nic, co ludzkie nie jest mi obce” i Protegorasa „człowiek jest miarą wszechrzeczy”.

Postawa egalitaryzmu - fizjoterapeuta głosi umiowanie wolności i demokracji.

Postawa społecznej dyscypliny – to uświadomienie przez fizjoterapeutę norm, zasad i reguł składających się na jego zdyscyplinowane zachowanie oraz ich przestrzeganie, to także wrażliwość, gotowość do samodyscypliny. Fizjoterapeuta, który prezentuje ten rodzaj postawy jest człowiekiem skłonny do umiejętności podporządkowania się regułom, do gotowości bycia przydatnym.

Postawa społecznej użyteczności – fizjoterapeuta przejawia tę postawę w sposobie przygotowania się do pracy, aktywności do twórczego działania, pamiętając o powiedzeniu „nie bierz więcej, niż dajesz”.

Postawa społecznej gospodarności – fizjoterapeuta powinien rozpoznawać swoje i cudze dobro, powinien także posiadać zdolność oceny sytuacji, trudu koniecznego do otrzymywania pozytywnych rezultatów. To także umiejętność gospodarowania środkami wynikająca ze zdolności do oszczędzania.

Postawa społecznego zaangażowania – fizjoterapeuta powinien włączać się w miarę swoich możliwości w działalność społeczną.

Postawa społecznej otwartości – postawa społecznej otwartości fizjoterapeuty ujawnia się w sprawiedliwych osądach, chęci niesienia pomocy, współpracy z różnymi specjalistami w ramach zespołu terapeutycznego, w równym traktowaniu swoich podopiecznych.

Postawa zespołowości – to zdolność fizjoterapeuty do współdziałania, zgodnego życia, lojalności, solidarności ze społecznej.

Sens tych postaw wynika z potrzeby dbałości o dobro innych, o pozytywne i efektywne współdziałanie w zespole, to budowanie sprzyjającej atmosfery do zgodnego życia w grupie.

Kolejna grupa postaw, które są podstawową formą rozważań nad sylwetką fizjoterapeuty to postawy interpersonalne - czyli postawy, które opierają się na budowaniu życzliwości, zrozumienia, odpowiedzialności za swoje czyny lub ich brak. Spełniają one trzy znaczące funkcje: „predysponują jednostkę do oceny samej siebie, wyzwalają poczucie odpowiedzialności za siebie oraz uruchamiają określone aspiracje perfekcjonistyczne, to znaczy wzbudzają troskę o doskonałość

nie pod pewnymi względami własnej osobowości” (16).

Według Muszyńskiego do potrzeb, które są możliwe do zaspokojenia w kontaktach międzyludzkich, zaliczymy: poszanowanie godności, szacunek dla życia, tolerancję, opiekuńczość, poszanowanie własności, rzetelność obserwacji, współodczuwanie i poszanowanie autonomii jednostki, z których to wynikają następujące postawy człowieka:

Postawa poszanowania godności – fizjoterapeuta współpracujący ze swoim pacjentem powinien mieć na uwadze, że „człowiek kaleki, nieporadny, zanieczyszczający się, niekiedy człowiek uważający, że stoi niżej w hierarchii społecznej od innych, wymaga dowodów, że nie jest z tego powodu traktowany gorzej niż inni chorzy z jego otoczenia” (17).

Postawę szacunku dla życia – jest postawą charakterystyczną dla zawodów medycznych. Pacjent powinien żyć w poczuciu, że fizjoterapeuta uczyni wszystko, aby zapewnić mu optymalny powrót do zdrowia zarówno fizycznego i psychicznego.

Postawę tolerancji – najpełniej ta postawa jest określona w Deklaracji Genewskiej: „Nie dopuszczę do tego, by argumenty religijne, narodowościowe, rasowe, partyjne lub klasowe mogły wpłynąć na mnie w wykonywaniu mojego obowiązku wobec chorego” (18)

Postawa opiekuńcza – fizjoterapeuta winien być jak „spolegliwy opiekun” Kotarbińskiego, który pomaga, dodaje otuchy, jest oddany swojej pracy.

Postawę poszanowania własności – odnosi się do „prawa człowieka do posiadania własnego imienia, opinii, tajemnic, pomysłów czy czasu” (17).

Postawa rzetelności informacji – fizjoterapeuta przekazując wiedzę pacjentowi w poczuciu odpowiedzialności za swoje słowo.

Postawa współodczuwania – dobrym fizjoterapeutą będzie ten, który jest dobrym człowiekiem, który rozumie trudną sytuację pacjenta, który wykaże się empatią.

Ponadto w zawodzie fizjoterapeuty znaczenie mają także postawy intrapersonalne, które wynikają z postaw interpersonalnych, czyli postawy poczucia osobistej godności, samokontroli, perfekcjonizmu, odpowiedzialności za siebie, optymizmu, samodzielności, osobistej odwagi i dzielności.

W jaki sposób kształtować postawy fizjoterapeutów?

Rozwój moralny jest procesem długotrwałym. Postępujące po sobie różnorodne zmiany kierunkowe pozwalają człowiekowi osiągnąć coraz wyższy poziom dojrzałości. Według Kohlberga rozwój moralny zachodzi na trzech postępujących po sobie poziomach. Pierwszy poziom - przedkonwencyonalny przypada na okres przedszkolny i wczesnoszkolny po-

przez stadium egocentryzmu, relatywizmu moralnego. Na poziomie drugim, konwencjonalnym, przypadającym na wiek między 13 a 16 lat, zauważa się aprobatę społeczną (19). Według tej koncepcji młodzi ludzie rozpoczynający studia, powinni osiągnąć poziom trzeci tak zwany pokonwencjonalny, mogą oni być już moralnie autonomiczni, zdolni do własnych zasad moralnych (19).

Dalsze kształtowanie ich postaw w procesie edukacji akademickiej jest zadaniem trudnym i długotrwałym. Rolą uczelni jest przede wszystkim zapewnienie studentom odpowiednio przygotowanej kadry naukowo-dydaktycznej, dostępu do specjalistycznej literatury z zakresu etyki, wykazanie troski o przestrzeganie standardów etycznych wśród pracowników. W toku edukacji, w kierunku kształtowania postaw, wykorzystuje się co najmniej trzy metody: naśladownictwo, wymuszone zaangażowanie i edukację humanistyczną.

Naśladownictwo

Formowanie postaw w relacji mistrz-uczeń w trakcie kształcenia akademickiego najprawdopodobniej jest najsilniejszą składową naśladownictwa, których zadaniem jest przedstawienie w klarowny sposób hierarchii wartości oraz zmotywowanie do ich przestrzegania. W relacji mistrz – student, ten pierwszy winien być przede wszystkim prawym człowiekiem, a w drugiej kolejności zawodowym nauczycielem akademickim. Oczywiście ważne jest, co wie, co umie, ale równocześnie to, kim jest, do czego dąży i jak poprzez swoje zachowania, swoją osobowość modeluje postawę etyczną studenta. Proces ten postępuje poprzez wzorce, przekaz ustny, dyskusję, adekwatne wymagania, obserwację i aktywne słuchanie, udzielanie informacji zwrotnych czy motywowanie.

Wykładowca staje się wzorem dla swoich studentów, kiedy jest życzliwy i traktuje ich podmiotowo, jest sumienny i punktualny, rzetelnie wypełnia swoje obowiązki, jest przygotowany merytorycznie, a przekazując wiedzę i umiejętności odpowiada za przedstawione treści. Podczas weryfikowania wiedzy studentów stosuje zasadę sprawiedliwości, jest wyrozumiały. Niezmiennie ważne jest przyznanie się do popełnionych błędów i zweryfikowanie podawanych wiadomości. Wśród studentów widoczne są różnorodne zachowania poprawne, pozytywne, negatywne a nawet naganne. Rolą wykładowcy jest reagowanie na odstępstwa od etosu akademickiego, na nie przestrzeganie podstawowych zasad etycznych w stosunku do prowadzącego zajęcia, studentów oraz pozostałych pracowników uczelni. Rolą pracownika naukowo-dydaktycznego jest także zachęcenie do rozwijania wiedzy poprzez działalność naukową w ramach

kół naukowych, włączanie studentów do projektów badawczych i zachęcanie do uczestnictwa w studenckich konferencjach naukowych.

Kolejnym czynnikiem wpływającym na kształtowanie postaw jest przekaz ustny i stawianie wymagań. To zadanie jest najczęściej realizowane na zajęciach z etyki i psychologii. Nie wystarczy posiadać wiedzę teoretyczną z tego zakresu nauki, dlatego zasadnym wydaje się być prowadzenie zajęć przez wykładowcę - fizjoterapeutę z doświadczeniem zawodowym i znajomością zagadnień etycznych. Przedstawiając zagadnienia etyczne powinien zachęcać do refleksji nad aspektami etycznymi w fizjoterapii i wartościami uniwersalnymi charakterystycznymi dla zawodów medycznych. Wykorzystywanie środków multimedialnych, aranżowanie dyskusji dotyczących dylematów etycznych w pracy fizjoterapeuty, angażowanie studentów do przedstawiania zaaranżowanych sytuacji, przygotowywania prac i zachęcanie do lektury z zakresu etyki podstawowej i szczegółowej będzie miało większy wpływ na kształtowanie postaw etycznych niż uczenie się definicji i wiedza książkowa.

Każdy student fizjoterapii powinien poznać zasady przeprowadzania badań i stawiania diagnoz – ma to miejsce podczas zajęć klinicznych i w trakcie praktyki studenckiej. Na przeprowadzenie badania podmiotowego i przedmiotowego oraz wykonania zabiegów student musi uzyskać zgodę pacjenta. Prowadzący powinien uczulić studentów na konieczność dochowania tajemnicy zawodowej np. zawartej w kwestionariuszach.

W kształtowaniu postaw studentów dużą rolę odgrywa obserwacja, aktywne słuchanie i udzielanie informacji zwrotnych. Opiekun studentów na zajęciach klinicznych czy praktykach powinien bacznie obserwować postawy zwłaszcza w kontaktach z pacjentami, uważnie słuchać relacji studentów z przeprowadzonych badań diagnostycznych i terapeutycznych oraz ustosunkować się do nich. Konstruktowna rozmowa fizjoterapeuty ze studentami po zakończonych zajęciach będzie idealnym momentem na wymianę spostrzeżeń i właściwą ocenę.

Wymuszone zaangażowanie

To nic innego jak próba zachęcenia studentów do działań prospołecznych. Edukacja nie powinna koncentrować się na zdobywaniu wiedzy i umiejętności i planowaniu kariery zawodowej, ale przede wszystkim na wykształceniu i wzmocnieniu zaangażowania etycznego. Wśród zawodów medycznych na pierwszym miejscu powinno się wymienić wysoki poziom etyczny przejawiający się w poczuciu odpowiedzialności społecznej, zaangażowanie w rozwijanie

wrażliwości etycznej, stosowania fundamentalnych zasad moralnych, w poczuciu godności pacjenta i własnej.

Kształtowanie postaw etycznych ma miejsce podczas angażowania studentów w bezinteresowne akcje społeczne. Odpowiednie motywowanie ze strony wykładowców, współorganizowanie akcji charytatywnych, sprawowanie opieki nad wolontariatem w hospicjach, domach dziecka ma pejoratywne znaczenie w budowaniu różnorodnych postaw odpowiedzialności, tolerancji, poszanowania godności, egalitaryzmu, humanizmu.

Edukacja humanistyczna

Trzecią metodą kształtującą postawy studentów fizjoterapii jest tak zwana edukacja humanistyczna lub refleksja humanistyczna. W programie studiów na kierunku Fizjoterapia, umieszczono przedmioty humanistyczno-społeczne: etykę, socjologię, historię fizjoterapii, psychologię i pedagogikę.

W dobie współczesnej nauki studenci fizjoterapii zagrożeni są ideologią technokratyczną. W pracy z człowiekiem i dla człowieka nie wystarcza posiadanie specjalistycznej wiedzy medycznej a wartości instrumentalne, typowe dla edukacji profesjonalnej, nie wystarczą w budowaniu pozytywnej relacji fizjoterapeuta – pacjent. Zagrożenie tą ideologią może pojawić się wówczas, kiedy młody człowiek nie znajdzie alternatywy w postaci innych systemów wartości - wartości autotelicznych. Rolą uczelni i wykładowców, nie tylko przedmiotów humanistycznych, jest nauka wrażliwości na wartości autoteliczne.

Kształtowanie postawy etycznej po dyplomie

Po zakończeniu studiów na postawę etyczną fizjoterapeuty mają wpływ przede wszystkim rodzaj wykonywanej pracy, zespoły sytuacji i stosunki pracownicze, które pozwalają człowiekowi wyzwolić wpojone zasady i poglądy moralne.

JEŻELI

**JESTEŚ PROFESJONALNYM FIZJOTERAPEUTĄ
MASZ USTAWICZNY KONTAKT Z PACJENTAMI
INTERESUJESZ SIĘ SWOJĄ ZAWODOWĄ PRZYSZŁOŚCIĄ
ZALEŻY CI NA CZERPANIU WIEDZY OD NAJLEPSZYCH W ZAWODZIE**

Zrób kolejny krok. Zaprenumeruj

fizjoterapia
polska

Najlepsze czasopismo dla profesjonalnych fizjoterapeutów

**Zamów on-line www.redakcja-fp.pl
lub prenumerata@redakcja-fp.pl**

„Środowisko to wpływa również aktywnie na postawy ludzi, utrwała je lub modyfikuje, przekształca. Kierunek tej modyfikacji może zaś być różny. Równie dobrze może on polegać na deprawacji człowieka w zdemoralizowanym środowisku pracy, jak i na pozytywnym wpływie na pracownika ze strony dojrzałego moralnie zespołu” (20). Wynikiem takiej postawy ma być optymalizacja efektów postępowania leczniczego oraz budowanie prestiżu zawodu.

Postawa Fizjoterapeuty winna być taka, aby pozytywnie oddziaływała na pacjenta, a także, aby gwarantowała jak najlepsze i jak najstaranniejsze wykonywanie wszystkich zadań wynikających z obowiązku zawodowego fizjoterapeuty. Powinien on szanować swoich pacjentów, a siłą do czynienia dobra i niesienia pomocy swoim podopiecznym czerpać pamiętając o starej maksymie - *Omnia procedit ex amore* (21).

Weryfikowanie postaw

Kontynuując dalsze rozważania na temat postaw etycznych, w przypadku studentów fizjoterapii pojawia się pytanie: w jaki sposób weryfikować postawy, czy w procesie kształcenia akademickiego pożądane postawy zostały właściwie ukształtowane?

A w przypadku fizjoterapeutów mających prawo wykonywania zawodu, jak środowisko zawodowe modeluje ich posta-

wy. Zarówno w pierwszym jak i drugim przypadku można dokonywać analizy prac studentów i fizjoterapeutów pod kątem wypełniania standardów etycznych, poddawać ocenie postępowanie w trakcie praktyk studenckich i pracy zawodowej oraz badać empirycznie postawy etyczne.

Wnioski

W dobie konsumpcjonizmu, postępującej wirtualizacji świata przekazywanie wiedzy bez wartości jest niewystarczające, aby z niej korzystać we właściwy sposób, ponieważ mądrość, którą zdobywa młody człowiek w trakcie edukacji akademickiej jest połączeniem episteme i doxa (wiedzy i wartości).

Fizjoterapeuta powinien być jak *homo ethicus* Elzenberga, człowiek prawy, któremu własna moralność szczególnie jakoś leży na sercu i który do niej dąży świadomie (22).

adres do korespondencji

Magdalena Rusin

ul. Zapłocie Duże 210 a
43-300 Bielsko-Biała
rusinmagda@interia.pl

Piśmiennictwo

1. Kiebzak W., Giermek K., Florczyk M., Kiljański M. Kodeks Etyczny Fizjoterapeuty Rzeczypospolitej Polskiej. *Fizjoterapia Polska* 2009; 9(3): 266-272
2. Locke E.A. The Nature and Causes of Job Satisfaction. W: Dunnette M. D. *Handbook of Industrial and Organizational Psychology*. RandMcNally, Chicago 1976; 1297-1349
3. Bohner G., Wänke M.: Postawy i zmiany postaw. GWP, Gdańsk 2004; 25
4. Ostroff C.: The Relationship Between Satisfaction, Attitudes and Performance: An Organizational Level Analysis *Journal of Applied Psychology* 1992, 77(6): 781-787
5. Wojciszke B.: Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej. Scholar, Warszawa 2004; 181-182
6. Kenrick P. T., Neuberg S. L., Cialdini R. B.: Psychologia społeczna. GWP, Gdańsk 2002; 98
7. Mądrycki T.: Psychologiczne prawidłowości ukształtowania postaw. WSiP, Warszawa 1987
8. Chlewiński Z.: Postawy a cechy osobowości. Kul, Lublin 1987
9. Zimbardo P. G., Leippe R.: Psychologia zmiany postaw i wpływu społecznego. Zysk i S-ka, Poznań 2004
10. Hołówka J.: Relatywizm etyczny. PWN, Warszawa 1981
11. Podsiad A.: Słownik terminów i pojęć filozoficznych. Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 2000; 334
12. Rusin M.: Postawa i zasady etyczne fizjoterapeuty. WSA, Bielsko-Biała 2013
13. Pawica J.: O konfliktach i postawach moralnych. Wydawnictwo Literackie, Kraków 1973; 158.
14. Cichocki T.: Rola i osobowość nauczyciela, wzorzec osobowy studenta. Materiały Studium Doktoranckiego Wydziału Lekarskiego UJ. [cytowana 24 czerwca 2014] <http://www.cm-uj.krakow.pl/doktoranckie/>
15. Ciczkowski W.: Wartości moralne nauczyciela akademickiego. *Pedagogika Szk. Wyż.*, 1996; 7, 158-162
16. Muszyński H.: Rozwój moralny. WSiP, Warszawa 1983; 222
17. Brzeziński T.: Tradycyjne zasady deontologii lekarskiej. W: Kielanowski T., Wybrane zagadnienia z etyki i deontologii lekarskiej. PZWL, Warszawa 1980; 31
18. *Handbook of Declarations*. World Medical Association. Inkon Printers Limited England 1985
19. Domański C. W. Dylematy Lawrence'a Kohlberga. *Charaktery* 2007, 11(130): 40-41.
20. Michalin M.: Od etyki zawodowej do etyki biznesu. Fundacja Innowacja, Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna, Warszawa 2003; 60
21. Rusin M.: Wzór osobowy współczesnego fizjoterapeuty. *Rehabilitacja Medyczna* 2012, 16(2): 34-46
22. Elzenberg H.: Próby kontaktu. Eseje i studia krytyczne. Wydawnictwo Znak, Kraków 1966; 138